

SKRAKARNAS OCH DOPPINGARNAS SJÖAR

Egentligen for jag ut till Lisjö för att titta på storskrakarnas fiskafänge. Efter att ha avverkat Sörsjön och Norrsjön, där endast något 10-tal storskrakar låg, kom jag tidigt på förmiddagen till Glåpens söderdel. Genast jag kom dit upptäckte jag något stort och mörkt på en av stenarna i sjöns västra del. Det var en storskarv, som satt och putsade fjäderskruden. Eftersom de flesta storskrakarna låg mot norr, åkte jag upp till Bultens badplats. Här smög jag ner till stranden endast 20 meter från storskrakarna under ivrigt fotograferande. Under tiden lyfte storskarven och flög söderut. Länge hade jag emellertid ej suttit, förrän enörn kom från norr alldeles förbi badplatsen och flög tvärs över sjön och slog till i en torraka. Där satt den sedan hela förmiddagen under ideliga anfall från en kråkflock.

Ännu livligare var storskrakarna, som ständigt sam omkring på linje och fiskade. I det största bandet låg 350 skrakar, så det var ganska imponerande att se dem. Ytterligare 150 skrakar i småflockar låg utspridda i sjön. Lägger man därtill de 400 gräsänderna, förstår man att sjön var tämligen full av fågel.

Storskrakarna har en säregen taktik vid sin jakt. De simmar på linje bredvid varandra mot stranden och deras snabba simning är påfallande. Hela tiden dyker några, medan större delen är ovan ytan. Då och då reser sig någon och slår med vingarna. De fåglar som kommit efter flyger fram i de främre linjerna, vilket säkert bidrar till den höga hastigheten. Ingen vill ju vara sist och kanske gå miste om maten. Nära stranden dyker plötsligt alla skrakarna och vattnet kan ligga alldeles tomt. Det kokar och fräser och bubblar när de tumlar om varandra under ivrigt fiskande. Ibland kommer någon upp med en alltför stor fisk. Då blir det en vådlig jakt, vilken alltid slutar med att en gråtrut är framme och snappar åt sig fångsten. Lika plötsligt som alla börjar dyka vänder de och simmar mot en annan strand. Under de fem dagar jag befann mig vid Glåpen fortgick detta skådespel och aldrig såg jag någon ordning i leden. Nu får dagboken berätta vidare:

Fredag. På Sinäbben byggde jag en koja mot det ihållande regnet. Hela förmiddagen jagade havsörnen med jämna mellanrum. En stund satt han på de låga stenarna i SV delen. Ryttrade långa stunder över vassarna men lyckades inte fånga något byte. Vid ett par tillfällen lyfter alla gräsänderna och flockar sig i sjöns mitt. Storskrakarna verkade lugnare och endast några mindre flockar lyfte. De övriga flockade sig bara tätare.

Lördag. Äntligen klar sikt under det lättande molntäcket. Havsörnen satt på det vanliga stället mitt emot badplatsen och gjorde några svep över vassarna. Storskrakarna rörliga och närgångna och vid försök att fotografera dem upptäckte jag en rovfågel över skogen mot V. Jag trodde det var "vår" havsörn som lyft utan att vi uppmärksammat detta, men då den slog ner mitt i

skrakflocken och lyfte med en fisk i klorna, lättade plötsligt havsörnen från torrgranen och båda kom flygande över badplatsen. Gissa om det knäpptes! Strax därefter återvände en av dem och ryttlade länge över vassen på fiskgjusmanér. Under förmiddagen kom en stor flock kråkor och två råkor och irriterade örnen en stund. Två sångsvanar kom norrifrån och fortsatte söderut. Vid badplatsen uppehöll sig grönsiskor och några sidensvanor samt ett par nötväckor. På eftermiddagen åkte jag till södra delen av sjön. En häger lyfte ur vassen på nära håll och tog höjd, men gick snart ner igen i den SV viken. Till en början satt bara en örn i småtallarna i V kanten, men snart uppenbarade sig den andra och under resten av dagen kunde jag beskåda dem i samma kikarfält.

Söndag. Vädret är åter disigt och grått då jag anländer till S änden. Örnen sitter hela förmiddagen i torrgranen och granskar omgivningen. Endast ett par svep över sjön bl.a. ett angrepp mot storskrakarna. Några lyfte men de flesta låg kvar och stänkte vatten då örnen anföll. Han övergav dem också snart. Under höga rop lyfte plötsligt hägern och jag fick snart förklaringen. En dvahök anföll honom gång på gång - antagligen mest på lek. Duvhöken kom sedan efter stranden alldeles förbi mig och försvann i Glåpmossen bakom havsörnen. Alla änder lyfte då höken kom pilande och det utbröt ett förfärligt snatter från gräsänderna, som idag uppgick till 600. Någon bläsand gömde sig i mängden, liksom några knipor. I strandkanten tjuvtrådade en flock stjärtmesar och en ensam steglits slog till för ett ögonblick i en björk. En snöspary lockade vemodigt över sjön och en större hackspett klättrade i toppen där havsörnen satt.

Måndag. Havsörnen satt i en stor tall vid Mötet och jag gick över Glåpmossen till sjöns V del där jag gjorde ett gömsle. Örnen satt emellertid kvar vid Mötet hela dagen. Däremot uppenbarade sig plötsligt den andra örnen alldeles utanför kajan, men den flög också upp i norra strandkanten. Hela tiden låg storskrakar och gräsänder på nära håll tydligen mycket lekfulla. Det verkade som de lekte herre på täppan på en av stenarna i vattnet. Mot eftermiddagen svepte ett 60-tal gråtrutar in över sjön och man tyckte synd om storskrakarna. På hemvägen gick jag längs stranden och upptäckte något som liknade en fornborg, just där havsörnen brukade sitta. Mitt i den blöta mossen låg stora stenhögar prydligt ordnade i rader med djupa gravar emellan. Här växte plötsligt asp och al och stora granar ute i mossen och marken var fullkomligt täckt av blåsippsblad. Här måste våren vara skön. Mot Lisjöbanan korsade en vit skogshare min väg och strax därpå stötte jag en tjäderhöna och därmed var de fem dagarna vid Glåpen slut. Detta var min första "stora" kontakt med storskrakernas sjö - Glåpen.

Tidigare har jag traditionellt varit till sjön någon gång varje höst i oktober för att bevittna skrakfisket, men efter 2-7 november 1967 har besöken blivit något tätare.

Glåpen är omtalad som skraksjö redan på 1700-talet (se Arne Perssons uppsats), och även om antalet skrakar minskat på senare år, kan man fortfarande se halva tusentalet i slutet av oktober. I början av 50-talet fanns som mest med skrakar, sedan har en fortgående minskning inträtt (Sörsjön kanske har övertagit en del?), även om vissa toppår ännu kan förekomma, t.ex. 1971 med 1500 storskrake den 1 november.

Bra utsiktsplatser vid sjön är Bulten-Kanthals badplats, Sinäbben, storsten i söder och mosslandet längs västra sidan. För att nå badplatsen åker man Högbyvägen till avtagsväg med vägvisare. Sinäbben når man genom att åka Lisjöbanan till första sommarstugan och därefter följa stigen ut på udden. Södra delen av sjön ser man från Lisjövägen, som går ner vid Sura kyrka.

Lisjöbanan är en utmärkt och trevlig cykelväg och en tur längs banan en majmorgon rekommenderas. Ett brus av fågelröster strömmar från den omgivande frodiga grönskan. Man skall kanske inte rekommendera orrspelet på Glåpmossen men det finns där! På mossen kan man också få se ljungpipare och trana samt grönbena. I april ropar pärlugglor från flera håll och i bäcken från Glåpen fångar strömstären larver vintertid. Åtminstone på 50-talet häckade lärkfalken på mossen och då blev också ungar märkta någon gång.

Väster om Glåpmossen ligger en liten pärla - Djupen. Dit tar man sig antingen Lisjövägen från Sura eller från Ramnäs. Bra utsiktsplats är åkranorna rakt norr om sjön. I Glåpmossens norrkant sträcker sig en höjd med intressant växtlighet t.ex. hassel, skogstry, trolldruva och gräsull. Här har nötkräka setts mitt i sommaren!

Följande speciella artuppgifter är huvudsakligen hämtade från Birger Anderssons och Per Lööfs anteckningar. Dvärgmåsågs så tidigt som 1956 i Glåpen. I mitten av maj 1960 lutade en rördrom från vassen i V. sjön. Samma år på hösten sågs två småskrakar i skrakmattorna. Småfläckig snopphöna har hörts någon gång under försommaren och 26 oktober 1969 låg en svärta på blankvattnet. Arne Sjögren hade en gråhake utanför badplatsen i augusti 1970. Det påstås att havsörn setts "praktiskt taget varje år i skraktider".

Bland häckande fåglar i Glåpen kan nämnas skäggdopping (II par inom 500 kvadratmeter 1968), sothöna (mest på 50-talet), några par skrattmåsar, sävsångare och rörsångare.

Djupen är mera berömd som fågelokal - främst beroende på dess doppingar. Åren 1956 - 1959 lyckades gråhakedoppingen få ungar och inspelning gjordes från Sveriges Radio. Den 16 maj 1961 sågs en gråhake och 3-4 maj 1963 ett par. Smådoppingen iaktogs första gången den 21 maj 1961 och detta år häckade den antagligen. Läten, som man trott härröra från smådopping, har hörts tidigare år. 1964 sågs ett par smådoppingar med 3 - 4 ungar i sjön (Urban Imberg).

Svarthaken kom till Djupen 1956 (Vålsjöarna 1954) och har sedan dess häckat i något par.

Flera intressanta rovfågelobservationer finns från Djupen. Aftonfalk sågs första gången i juni 1958 och året efter (23 maj) fanns fyra falkar samtidigt över sjön. De stannade hela sommaren till långt in på hösten och sågs också över Glåpen och Glåpmossen. Nämnas bör att året var synnerligen sländerikt. Varje år (utom de allra senaste) har lärkfalk setts - längre tillbaka i flera exemplar. Pilgrimsfalk sågs varje vår 1956-60 och senast 1969. Havsörnarna från Glåpen 1967 sågs även vid Djupen. Våren 1968 satt en havsörn på isen och kalasade på fisk. Sommartid ses brun kärrhök vid sjön. Kanända var det kärrhöksungar, som en lanthukare fann för några år sedan ute på en äng - små rovfågelsungar, som kastade sig på rygg med utspärrade klor? Pärluggla och kattuggla ropar vid sjön varje vår och 1961 kom en verklig raritet på besök i sångsvantider - en fjälluggla.

Sångsvan rastar årligen i Djupen i små grupper. 1961 sågs en flock om 32 mindre sångsvan i sjön! Sommargyllingen sjöng i strandskogen 1962, och varje höst ses blåhakar i vassen. Den 4 april 1956 sågs den nordryska gulfotade gråtrutten tillsammans med andra trutar på isen.

Förutom av svarthakedopping har man haft ungar av småfläckig sumphöna, trana, knölsvan, stjärtand, blåsand och storskrake. Knipa, sothöna, brunand och vigg häckar varje år liksom grönbenan på senare år.

Den lilla sjön Djupen blir enligt Per Löf allt sämre för vart år. Kanske beror det på en fortgående uppgrundning med åtföljande igenväxning (stoppa igen utloppet!) och troligt är att minken har skuld i detta, eftersom endast ett fåtal ungar når vuxen ålder.

Bertil Eriksson